

مدل جامع تربیت فرهنگی برای دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان

شکوفه خدابخش،^۱ یحیی صفری،^۲ فائزه ناطقی^۳

چکیده

هدف: تربیت فرهنگی را قابلیت یادگیری الگوهای جدید در تعاملات فرهنگی و ارائه پاسخهای رفتاری صحیح به این الگوها تعریف کرده‌اند. با توجه به اینکه تعلیم و تربیت، رسالت گسترش و تحکیم ارزشهای فرهنگی را بر عهده دارد، نیازمند الگوی مناسب برای این مهم است. هدف از مطالعه حاضر، «طراحی مدل تربیت فرهنگی برای دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان بود. روش: این مطالعه به روش داده‌بنیاد از نوع اکتشافی متوالی انجام شد. مشارکت کنندگان در پژوهش، اساتید خبره و باسابقه، اعضای هیئت علمی دانشگاه و مدیران حوزه فرهنگی بودند که به روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی و با ۲۰ نفر به اشباع نظری رسید. ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه نیمه‌ساختار بود. یافته‌ها: در مرحله کدگذاری باز، تعداد ۳۵۳ کد و در مرحله کدگذاری محوری، ۳۶ کد از مصاحبه‌ها احصا شد. نتیجه‌گیری: مدل تربیت فرهنگی دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان، تلفیقی از عناصر مؤلفه‌های تربیت فرهنگی، راهبردهای تدوین مدل فرهنگی، ویژگی‌های مدل تربیت فرهنگی، بسترهای مناسب اجرای الگو، مداخلات تربیت فرهنگی و پیامدهای مدل ایدئال است که هر کدام از این عناصر ویژگی‌هایی دارند که در پژوهش حاضر به آنها اشاره شده است. با توجه به یافته‌ها، پیشنهاد می‌شود مدل جامع تربیت فرهنگی برای دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان اجرا شود؛ زیرا نتایج اجرای مدل باعث توسعه و پایداری به ارزشهای فرهنگی، برخورد با چالشها و آسیبهای اجتماعی، تربیت صحیح در راستای شکوفایی استعدادها، احترام به خرد فرهنگهای ملی، تقویت روحیه وطن‌پرستی و احساس تعلق ملی، تقویت حس مسئولیت‌پذیری، مقابله با فرهنگهای مهاجم بیگانه و انتقال میراث فرهنگی به نسل آینده می‌شود.

واژگان کلیدی: تربیت فرهنگی، دانشجومعلم، دانشگاه فرهنگیان، مدل تربیتی.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۳۰؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۶/۱۵

۱. دانشجوی دکتری رشته علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اراک، اراک، ایران.
۲. استاد گروه پیرایشکی عمومی، دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، کرمانشاه، ایران (نویسنده مسئول). تلفن همراه: ysafari79@yahoo.com / ۰۹۱۸۱۳۲۴۷۹۸
۳. دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اراک، اراک، ایران.

الف) مقدمه

اساسی‌ترین ابزار دستیابی به ارتباطات انسانی با ایجاد تحول در شخصیت انسانها، آموزش و تربیت است. در جوامع پیچیده کنونی جز از طریق آموزش و تربیت نمی‌توان انسانها را برای زندگی و موفقیت در آن آماده ساخت. در جهان آینده که انسانها در مرزهای جغرافیایی محصور نیستند، تنها چیزی که می‌تواند فضای صلح و آرامش را برای بشریت به ارمغان آورد تا در سایه آن، انسانها در مسیر توسعه مادی و معنوی قرار گیرند، ارتباطات انسانی مبتنی بر تربیت است (فروزان و همکاران، ۱۳۹۵). تعلیم و تربیت^۱ فرایندی تعالی‌جویانه، تعاملی، تدریجی، یکپارچه و مبتنی بر نظام معیار اسلامی است که به منظور هدایت افراد جامعه به سوی آمادگی برای تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبه در همه ابعاد، زمینه‌های مناسب تکوین و تعالی پیوسته هویت ایشان را در راستای شکل‌گیری و پیشرفت جامعه صالح اسلامی فراهم می‌آورد. آموزش و پرورش یکی از نهادهای مهم اجتماعی است که در پیشرفت اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی جامعه بیشترین نقش را دارد. اکثر اندیشمندان و صاحب‌نظران آن را زیر بنای رشد و توسعه می‌دانند. پیشرفت و ترقی جوامع انسانی در گرو تأمین نیروی انسانی ماهر و متخصص برای اداره مطلوب بخشهای مختلف بوده و جوامعی که در این خصوص تلاش بیشتری داشته‌اند، نتایج موفقیت‌آمیزی را در حرکت پر شتاب توسعه اقتصادی و اجتماعی کسب کرده‌اند. هدف آموزش و پرورش در قرن بیست و یکم، فقط تعلیم دروس، انتقال میراث فرهنگی نسلهای گذشته به نسل جدید و پرورش قوای ذهنی دانش‌آموزان نیست؛ بلکه فراتر از آنها، رشد و پرورش دانش‌آموزان در ابعاد جسمانی، ذهنی، عاطفی، اجتماعی و اخلاقی از اهداف اصلی نظام آموزش و پرورش محسوب می‌شود. لذا به نظر می‌رسد دانشگاه فرهنگیان، با انجام اصلاحاتی در تربیت معلم، می‌تواند گامهای اساسی را در ایجاد تحولات در نظام آموزشی بردارد. (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰)

معلم، اساسی‌ترین عنصر در نظام آموزش و پرورش است که نقش الگو، مربی و راهنمای دانش‌آموزان و هدایت‌کننده فرایند تعلیم و تربیت را بر عهده دارد. میزان صلاحیت، کارآمدی، علاقه‌مندی و تسلط حرفه‌ای وی، تعیین‌کننده بازده فرایند یاددهی-یادگیری است. لذا در هر نظام آموزشی، توجه به معلمان و مجریان برنامه‌ها و طرحهای آموزشی، به عنوان مهم‌ترین عامل موفقیت یا شکست نوآوری‌های آموزشی تلقی شده است. معلم،

حرفه‌ای تخصصی و حساس را بر عهده دارد و انتخاب او می‌باید با دقت انجام شود و در جذب و نگهداری‌اش سرمایه‌گذاری لازم صورت گیرد. (سلسبیلی، ۱۳۸۲)

تربیت از منظر سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، تکوین و تعالی پیوسته هویت متریبان به صورت یکپارچه و مبتنی بر نظام معیار اسلامی، به منظور هدایت در مسیر آماده شدن به منظور تحقق آگاهانه و اختیاری مراتب حیات طیبه در همه ابعاد است. (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰)

تربیت فرهنگی یکی از مهم‌ترین ابزارهای پرورش انسان مطلوب است. تربیت فرهنگی، نظامواره خاصی است که برای انتقال آداب و رسوم و عرف به یک عده یا ملت می‌کوشد و هدف آن، افزایش آگاهی و کسب التزام افراد نسبت به فرهنگ‌پذیری است تا پیشرفت فرهنگ تداوم یابد. (فرمینی فراهانی، ۱۳۹۳: ۱۱۱)

تربیت فرهنگی را می‌توان رشد افراد از طریق تداوم یادگیری و شناخت بهتر میراث‌های فرهنگی، آداب و رسوم و ارزش‌های گوناگون و رفتار مؤثر با افراد دیگر دانست. تربیت فرهنگی، سازگاری مؤثر فرد با قالب‌های نوین فرهنگی است. تربیت فرهنگی را توان یادگیری الگوهای جدید در تعاملات فرهنگی و ارائه پاسخی رفتاری صحیح به این الگوها تعریف کرده‌اند (ارلی و آنگ، ۲۰۱۱). در رویارویی با موقعیتهای فرهنگی جدید، به زحمت می‌توان نشانه‌های آشنایی یافت که بتوان از آنها در برقراری ارتباط سود جست. در این موارد، فرد باید با توجه به اطلاعات موجود، چارچوب شناختی مشترکی تدوین کند؛ گرچه این چارچوب، فاقد درک کاملی از رفتارها و هنجارهای محلی باشد. تحقیقات نشان داده‌اند که ارتقای سازگاری شغلی و هوش فرهنگی به کارکنان کمک می‌کند تا در سازمان پرچالش بتوانند با افراد دارای فرهنگ‌های مختلف به صورت مناسب تعامل برقرار کنند. (کاملی و همکاران، ۱۳۹۷)

از نظر انسان‌شناسی اسلامی، انسان موجودی دو بعدی (مادی و روحانی)، مختار، مسئول، الهی و فطرت‌محور، برخوردار از عقل، حقیقت‌گرا و زیباگراست؛ بدین صورت که انسان در حوزه تربیت اجتماعی با واکنش مسئولانه نسبت به پدیده‌های پیرامون خویش، با تکیه بر الهی بودن، پیروی از وحی، مراجعه به فطرت، به کارگیری عقل و با بهره‌گیری از اراده، اختیار و حاکمیت عقل بر احساس و جهت دادن فطرت زیبایی‌گرایی، می‌تواند به هدف خود؛ یعنی رشد اخلاقی و انسانی و سعادت دنیا و آخرت دست یابد. از این رو، انسان کامل

و توسعه یافته، انسانی است که با حرکت بر محور انسانیت و اصول فطرت، تکامل می‌یابد و با یاری جستن از سه منبع عقل، وحی و تجربه، راه تعمیق و گسترش اصول انسانی را در عرصه‌های حیات خود باز می‌کند. (محمدی و فقیهی‌زاده، ۱۳۹۵)

امام خمینی مهم‌ترین راهکار را برای مبارزه با استعمار، بازگشت به فرهنگ اسلامی - ایرانی و تحقق این امر را در گرو تربیت فرهنگی می‌داند و بر این اساس، تربیت فرهنگی را نوعی هدایت انسانها در مسیر الهی بیان می‌کند. ایشان در تربیت فرهنگی، بر ویژگی‌هایی مانند خودباوری، عزت نفس، جرأت و جسارت تأکید دارد. (خنکدار و سلحشور، ۱۳۹۲)

در بیان اهمیت تربیت فرهنگی بیان شده است که شتاب رشد جوامع امروزی بدون داشتن اصول و مبانی راهنما، به چالشی دشوار برای مدیران سازمانها مبدل می‌شود. اما نگاه سازمانی و دانشگاهی به این مهم، الزامات و خصوصیات دارد. تربیت درست با توجه به فطرت آدمی، مریی مناسب برای شکوفا کردن استعداد اجتماعی شدن و توجه به تمام ابعاد تربیت، می‌تواند موجب پرورش و شکوفایی استعدادهای متربی شوند و رسیدن به سعادت فرد را تضمین کنند. (کرد و همکاران، ۱۳۹۷)

مفهوم تربیت فرهنگی می‌تواند به عنوان عاملی مؤثر تلقی شود که بینشهایی را درباره توانایی‌ها و قابلیت‌های افراد برای از عهده بر آمدن موقعیتهای چندفرهنگی، درگیر شدن در معادلات بین چندفرهنگی و عمل کردن در گروه‌های کاری متفاوت از نظر فرهنگی فراهم کند (لاگو، ۲۰۱۴). به عبارت دیگر؛ تربیت فرهنگی به صورت انگیزشی برای پایبندی رفتاری به مباحث فرهنگی عمل می‌کند. شکل‌گیری تربیت فرهنگی، بستر لازم را برای سبک زندگی فرهنگی فراهم می‌آورد. بنابر این، شناخت اساس و زمینه‌های تربیت فرهنگی شکل می‌گیرد و متحول می‌شود و می‌تواند کمک بسزایی در ایجاد سبک زندگی داشته باشد.

در سالهای اخیر تحقیقات مختلفی در حوزه تربیت فرهنگی انجام شده است؛ برای مثال، یوسف‌زاده و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیقی با هدف «ساخت و اعتباریابی پرسشنامه تربیت فرهنگی از منظر امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری» چنین عنوان کردند که تربیت فرهنگی در شکل‌گیری تمدن اسلامی نقش مهمی دارد و از طریق آن می‌توان تحولات فرهنگی اثربخش ایجاد کرد؛ لذا ساخت پرسشنامه تربیت فرهنگی ضروری است. نتایج کاوسی (۱۳۹۷) در «ارزیابی جایگاه مؤلفه‌های حقوق فرهنگی در نظام توسعه فرهنگی کشور» نشان داد که ارتباط معنادار و مستقیمی بین مؤلفه‌های حقوق فرهنگی و توسعه فرهنگی کشور وجود دارد.

نتایج پژوهش شمشیری (۱۳۹۶) بیانگر این بود که عمده‌ترین اهداف در قلمرو تربیت فرهنگی معلمان عبارتند از: ارج نهادن و انتقال میراث فرهنگی گذشتگان به آنها، نقد و ارزیابی فرهنگی و اصلاح و بازسازی فرهنگی؛ به علاوه مهم‌ترین اقتضائات عبارتند از: تغییر نگرش به نظام تربیت معلم و تغییر تعریف معلم و معلمی در نظام تعلیم و تربیت و به دنبال آن، تغییر در برنامه‌دستی نظام تربیت معلم بر مبنای اولویت دادن به فرهنگ و تربیت فرهنگی است. هاس^۱ (۲۰۱۹) در تحقیقی عنوان می‌کند که تقویت صلاحیت بین فرهنگی دانشجویان، چارچوبی را برای درک فرایند یادگیری بین فرهنگی در دانشجویان ارائه می‌دهد و نمونه‌هایی از تکنیکهای تدریس خاص را ارائه می‌دهد که می‌توانند برای تقویت آنها استفاده شوند. نتایج تحقیق و گنر و همکاران^۲ (۲۰۱۷) با عنوان «توسعه شایستگی بین فرهنگی در بین دانشجویان از دیدگاه یادگیری خودمدیریت‌شده» نشان داد که یادگیری بین فرهنگی، فرایند به دست آوردن مهارتها و دانش لازم برای عملکرد مؤثر در موقعیتهای بین فرهنگی است. همچنین نتایج تحقیق وارنوم و گروسمن^۳ (۲۰۱۷) در خصوص چگونگی تغییر فرهنگی از دیدگاه روان‌شناسی نشان می‌دهد که از طریق بحث درسی درباره‌ی هنجارها و ارزشهای پذیرفته‌شده از نسل پدربزرگها و مادربزرگها در مقایسه با هنجارها و ارزشهای پذیرفته‌شده معاصر، می‌توانند در خدمت افشای نمونه‌های خاص باشند که نشان می‌دهد نگرشها و گرایشهای رفتاری در طول یک نسل واحد تمایل به تغییر دارند.

با بررسی تحقیقات انجام‌شده در راستای تعلیم و تربیت، این سؤال پیش می‌آید که راه رسیدن به یک مدل فرهنگی و اعتباریابی آن در چیست؟ و چگونه می‌توان با طراحی یک مدل، به تربیت فرهنگی دانشجویان معلمان به عنوان ذخایر فرهنگی کشور کمک کرد؟ زیرا فرهنگ یک جامعه به مرور شامل تغییراتی می‌شود که نیاز به تکامل دارد و باید الگوهای ما نیز به تبع آنها دستخوش تغییرات شوند. تجارب مطالعاتی و اسنادی هم که در این زمینه وجود دارد، رویکردی سطحی و تک‌بعدی به مقوله‌ی تربیت داشته‌اند.

بر این اساس، رسالت اصلی پژوهش حاضر فراهم کردن ساختار مفهومی اثربخشی برای استخراج مهم‌ترین و حیاتی‌ترین شاخصه‌های فرهنگی با هدف پشتیبانی از سازمان تربیتی حاکم بر دانشگاه فرهنگیان است. دستاورد این امر، نقش مهمی برای مدل‌سازی مفهومی

---

1. Brian W. Haas
2. Wagner
3. Varnum & Grossman

۵۱۸ ♦ مدل جامع تربیت فرهنگی برای دانشجومعلمیان...

تربیت فرهنگی دانشجومعلمیان دانشگاه فرهنگیان ایفا می‌کند. بر این اساس، سؤالاتی که در این پژوهش باید به آنها پاسخ گفت عبارتند از:

- مؤلفه‌های مدل تربیت فرهنگی برای دانشجومعلمیان کدام است؟
- شرایط علی مدل تربیت فرهنگی برای دانشجومعلمیان کدام است؟
- عوامل زمینه‌ای مدل تربیت فرهنگی برای دانشجومعلمیان کدام است؟
- عوامل مداخله‌گر مدل تربیت فرهنگی برای دانشجومعلمیان کدام است؟
- راهبردهای مؤثر بر مدل تربیت فرهنگی برای دانشجومعلمیان کدام است؟
- پیامدهای مدل تربیت فرهنگی برای دانشجومعلمیان کدام است؟
- مدل تربیت فرهنگی برای دانشجومعلمیان تا چه اندازه دارای اعتبار است؟

ب) روش‌شناسی پژوهش

پژوهش با رویکرد کیفی و با استفاده از روش نظریه داده‌بنیاد^۱ از نوع اکتشافی متوالی انجام شد. مشارکت‌کنندگان در این پژوهش شامل اساتید خبره و باسابقه، اعضای هیئت علمی دانشگاه و مدیران حوزه فرهنگی بودند که مبنای ورود به مطالعه، اشتغال در دانشگاه فرهنگیان و تمایل به شرکت در پژوهش بود و به روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی با رعایت قاعده اشباع نظری انتخاب شدند. گردآوری داده‌ها با ۲۰ نفر به اشباع نظری رسید.

برای گردآوری داده‌ها از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد. برای انجام مصاحبه، ابتدا با مرور ادبیات نظری، سؤالات اولیه و کلی تدوین شد. سپس با شناخته شده‌ترین متخصص در دسترس در حوزه دانشگاه فرهنگیان مصاحبه به عمل آمد. پس از اجرای اولین مصاحبه، با کمک اطلاعات مصاحبه‌شونده، نقرات بعدی انتخاب شدند. دلیل استفاده از مصاحبه نیمه ساختاریافته این است که علاوه بر امکان تبادل نظرات و تفکر، می‌توان بحث و موضوع مصاحبه را در راستای دستیابی به اهداف پژوهش هدایت کرد. پس از تعیین مصاحبه‌شوندگان، هماهنگی لازم برای زمان و مکان تشکیل جلسه مصاحبه صورت گرفت. سؤالات محوری مصاحبه به شرح ذیل بود:

- تعریف تربیت فرهنگی از نظر شما چیست؟ چه عناصر و مؤلفه‌هایی باید داشته باشد؟
- چه راهبردهایی را برای تدوین مدل فرهنگی برای دانشجومعلمیان توصیه می‌کنید؟ (راهبردهای شما چیست؟)

- به نظر شما ویژگی‌های مدل تربیت فرهنگی کدام است؟ (چه ویژگی‌هایی می‌تواند داشته باشد؟)

- به نظر شما در حال حاضر چه بسترهای مناسبی برای ترسیم و اجرای الگوی تربیت فرهنگی وجود دارد؟

- به نظر شما در بحث تربیت فرهنگی، ما چه مداخلاتی می‌توانیم داشته باشیم؟ (چگونه؟)
- به نظر شما پیامدهای یک مدل ایدئال تربیت فرهنگی برای دانشجومعلم‌ان کدام است؟ (چه انتظاراتی از این مدل متصور است؟)

برای تحلیل محتوای مصاحبه‌های انجام‌شده با متخصصان، به منظور احصای مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده مدل، از روش تحلیل محتوای قیاسی و ابزارهای کدگذاری باز، محوری و گزینشی، مطابق با رویکرد استراوس و کوربین استفاده شد.

در مرحله اول یا کدگذاری باز، محقق به بررسی متن پیاده شده مصاحبه‌ها و یادداشت‌های حاصل از مصاحبه برای مفاهیم مستتر در اطلاعات پرداخته است. بر این اساس، جملات و واژگان کلیدی مصاحبه مشخص و سپس کدگذاری محوری انجام شد؛ بدین ترتیب که مجموعه‌ای از مفاهیم (کدها) اولیه، شامل مضامین مرتبط با مدل تربیت فرهنگی دانشجومعلم‌ان، استخراج و مفاهیم مشترک بر اساس مقایسه‌های ثابت تشابه‌ها و تفاوتها در قالب مقولات عمده دسته‌بندی شدند. در بخش کیفی از روش تحلیل مضمون یا تحلیل تماتیک که توسط براون و کلارک^۱ پیشنهاد شده است، در قالب شش گام به عنوان روش پژوهش استفاده شد که عبارتند از: (۱) آشناسازی با داده‌های جمع‌آوری شده؛ (۲) استخراج کدهای اولیه؛ (۳) جستجو برای مضامین و مؤلفه‌ها؛ (۴) بررسی مضامین و مؤلفه‌های احتمالی؛ (۵) تعریف و نامگذاری مضامین و مؤلفه‌ها؛ (۶) گزارش نتایج.

مراحل مذکور به طور خلاصه بدین شکل انجام گرفت: ابتدا متن مصاحبه‌ها به صورت مکرر مطالعه شد؛ به طوری که محقق به تمام مصاحبه‌ها تسلط نسبی پیدا کرد و با مفاهیم و معانی مستتر در آنها آشنایی پیدا کرد. سپس به صورت دستی و مرور مصاحبه‌ها، کدهای اولیه شناسایی شد. این فرایند به شکل کشیدن خط زیر کلماتی بود که محقق آنها را به عنوان کدهای اولیه شناسایی می‌کرد. این کار مستمراً صورت گرفت تا کدهای نادیده گرفته شده در مراحل اولیه نیز شناسایی شوند. برای اطمینان از پایایی ابزارهای گردآوری اطلاعات، از دو روش کدگذاری مجدد توسط کدگذار دوم و کدگذاری مجدد توسط خود کدگذار

۵۲۰ ♦ مدل جامع تربیت فرهنگی برای دانشجومعلمیان...

استفاده شد. پایایی بین کدگذاران از مفاهیم پر کاربرد است که به معنای میزان توافقی است که کدگذاران مستقل هنگام ارزیابی ویژگی‌های یک پیام یا متن به دست می‌دهند که به آن توافق بین کدگذاران گفته می‌شود. بر مبنای پیشینه تحقیقات، در زمینه پایایی کدگذاری‌ها در مصاحبه‌های پژوهشی، پر استفاده‌ترین و ساده‌ترین روش برای محاسبه پایایی بین کدگذاران، ضریب توافق درصدی است که مقادیر بالای ۰/۷۰ مطلوب گزارش شده است. (خواستار، ۱۳۸۸)

در ادامه، کدها و مفاهیم مشابه که به یک حوزه یا موضوع خاص اشاره داشتند، در یک طبقه قرار گرفتند. در این مرحله، محقق به صورت رفت و برگشتی کدهایی را که به یک مضمون مشترک اشاره داشتند، دسته‌بندی کرد و در یک طبقه قرار داد. در مرحله بعد، محقق طبقات مختلف را بازبینی مجدد کرد و با تعریف و بازبینی ماهیت مشترکی که داخل طبقات وجود داشت، اسم مناسب را برای طبقات در نظر گرفت که به عنوان تم شناخته می‌شود. در واقع؛ محقق در این مرحله بر اساس معانی مشترک بین کدهای یک طبقه، نامی مشخص و جامع برای آن تعریف کرد. در نهایت، با توجه به تم‌های شناسایی شده، مدل مفهومی پژوهش، ترسیم و گزارش نهایی ارائه شد.

ج) یافته‌های پژوهش

نتایج داده‌های جمعیت‌شناختی نشان داد که پنج درصد از مشارکت‌کنندگان سابقه کار کمتر از ۱۰ سال، ۲۰ درصد سابقه ۲۱ تا ۲۵ سال، ۴۵ درصد سابقه ۲۶ تا ۳۰ سال و ۱۵ درصد سابقه بیش از ۳۰ سال داشتند و ۱۵ درصد هم بدون پاسخ ندادند. همچنین ۷۵ درصد پاسخ‌دهندگان متأهل و ۱۰ درصد مجرد بودند و ۱۵ درصد دیگر نیز پاسخ ندادند. ۲۵ درصد از پاسخگویان دارای تحصیلات فوق لیسانس و ۶۰ درصد از پاسخگویان دارای تحصیلات دکتری بودند و ۱۵ درصد دیگر پاسخ ندادند. از لحاظ سنی، یافته‌ها نشان داد که پنج درصد از مشارکت‌کنندگان کمتر از ۴۰ سال، ۶۰ درصد بین ۴۱ تا ۵۰ سال، ۱۵ درصد ۵۱ تا ۶۰ سال داشته‌اند و ۲۰ درصد باقیمانده به این سؤال پاسخ ندادند.

جدول ۱: نمونه بخشی از کدگذاری باز تعریف تربیت فرهنگی و عناصر و مؤلفه‌های آن

مفاهیم	گویه‌های به دست آمده از متن مصاحبه‌ها	مقوله	کد
تربیت فرهنگی به معنای ارتقای دانش فرهنگی، خلاقیت و درک بین فرهنگی مؤلفه‌ها: خانواده، دوستان، روابط اجتماعی، ارزشها و غیر ارزشهای هر جامعه، اصول اخلاقی و غیر اخلاقی، آموزه‌های دینی.	تربیت فرهنگی در واقع تمامی اصولی است که فرهنگها و خرده فرهنگها را به ما می آموزد. فرهنگها که ریشه در زندگی انسانها دارد، در واقع همان رسم و رسوم و آداب است که طی سالیان متمادی دستخوش تغییرات زیادی شده است. تربیت فرهنگی مستقیم و غیر مستقیم به ما می آموزد که در زندگی چگونه باشیم و چگونه رفتار کنیم و آداب را به ما می آموزد. مؤلفه‌های تربیت فرهنگی شامل ۱. خانواده، ۲. دوستان، ۳. روابط اجتماعی، ۴. ارزشهای هر جامعه و غیر ارزشهای آن، ۵. اصول اخلاقی و غیر اخلاقی و ۶. آموزه‌های دینی می‌شود.	تربیت فرهنگی، عناصر و مؤلفه‌های آن.	A1
مؤلفه‌های ارزشهای فرهنگی یک جامعه: ۱. خانواده و تربیت خانوادگی ۲. نظام آموزشی ۳. محیط اجتماعی ۴. ارزشهای فرهنگی جامعه ۵. اصول ارزشهای دینی	به طور کل می‌توان گفت تربیت فرهنگی در حقیقت نهادینه‌سازی اصول و ارزشهای فرهنگی یک جامعه در بین آحاد افراد است؛ به گونه‌ای که افراد خود را متعهد و ملزم به رعایت آنان بدانند و برای توسعه و ترویج چنین اصول و ارزشهایی تلاش کنند. تربیت فرهنگی می‌تواند شهروندان را در مسیر درست و مطلوب برای دستیابی به یک جامعه مطلوب و پاینده به اخلاق و ارزشهای والای انسانی رهنمون سازد. مؤلفه‌های اثرگذار بر تربیت فرهنگی: ۱. خانواده و تربیت خانوادگی، ۲. نظام آموزشی، ۳. محیط اجتماعی، ۴. ارزشهای فرهنگی حاکم بر جامعه، ۵. اصول و ارزشهای دینی.		A2
عناصر: ۱. برنامه درسی (اهداف، محتوا، روش، ارزشیابی، یادگیرنده و یاددهنده)، ۲. سازمان	تربیت، مفهوم بی‌پایان و بی‌کرانه‌ای است که تمام شئون و ساحت‌های حیاتی انسان را در بر می‌گیرد؛ تربیت نه در حصار زمان محدود می‌شود و نه در قلمرو مکان می‌گنجد. فراتر از محیط، وسیع تر از عالم و ژرف تر از رفتار بیرونی و نهان و سرشت آدمی است.		A3
تربیت فرهنگی: فرایند انتقال ارزشها، باورها، آداب و رسوم و هنجارهای مطلوب نظام اجتماعی به منظور کنترل رفتارها و ایجاد همنوایی و هویت در افراد. مؤلفه‌ها: عناصر انتقال: نظام رسمی تربیت فرهنگی، محتواها، روشها، نظام ارزشیابی. عناصر محتوایی: تاریخ، سنبل‌ها، قهرمانان، ارزشها، هنجارها، داستانها.	فرایند انتقال ارزشها، باورها، آداب و رسوم و هنجارهای مطلوب نظام اجتماعی به منظور کنترل رفتارها و ایجاد همنوایی و هویت در افراد. عناصر انتقال: نظام رسمی تربیت فرهنگی، محتواها، روشها، نظام ارزشیابی. عناصر محتوایی: تاریخ، سنبل‌ها، قهرمانان، ارزشها، هنجارها، داستانها.		A4

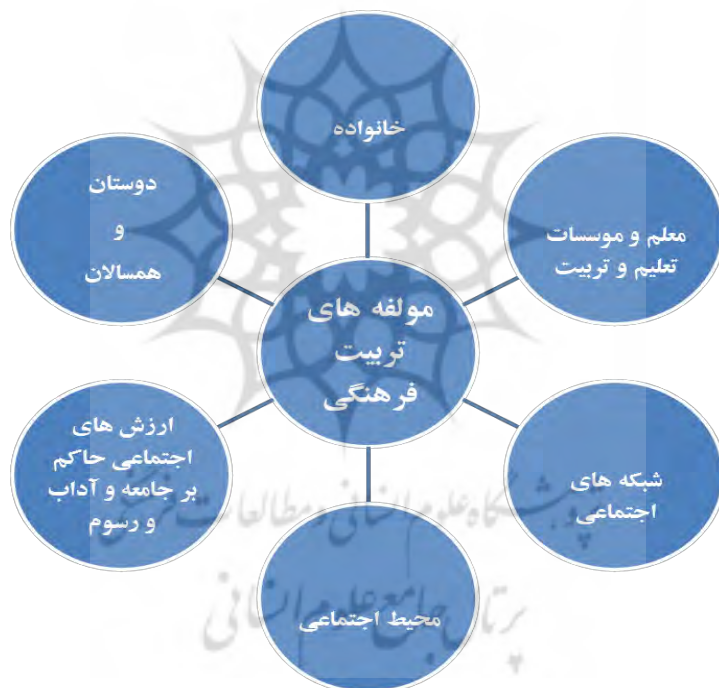
۵۲۲ ♦ مدل جامع تربیت فرهنگی برای دانشجومعلمیان...

<p>نظام ارزشیابی. عناصر محتوایی: تاریخ، سنبل‌ها، قهرمانان، ارزشها، هنجارها، داستانها.</p>			
<p>تربیت فرهنگی: تربیتی است که بتوان تربیت‌شونده را در راستای جهان‌بینی، فناوری و سرمایه‌(مالی، انسانی و طبیعی) جامعه آشنا کرد که بتواند باعث رشد و شکوفایی خود و جامعه‌ای که زندگی می‌کند، شود.</p>	<p>فرهنگ عبارت است از رفتارهای تکراری، غالب و شناخته‌شده در فضایی شناخته‌شده، که خود معلول عوامل فراوانی است. مهم‌ترین این عوامل عبارتند از: جهان‌بینی، فناوری و سرمایه‌(مالی، انسانی و طبیعی). انسان با نوع فرهنگی که دارد، دست به فعالیت می‌زند و باعث تحول و دگرگونی فضایی می‌شود و از هر فضایی چشم‌انداز یا تصویری خاص را به نمایش می‌گذارد. پس تربیت فرهنگی، تربیتی است که بتوان تربیت‌شونده را در راستای جهان‌بینی، فناوری و سرمایه‌(مالی، انسانی و طبیعی) جامعه آشنا کرد که بتواند باعث رشد و شکوفایی خود و جامعه‌ای که زندگی می‌کند شود.</p>	A5	
<p>مؤلفه‌ها: صدا و سیما، شبکه‌های اجتماعی، آداب و رسوم آن جامعه</p>	<p>تربیت فرهنگی ناشی از فرهنگ غالب آن جامعه خواهد بود که به عنوان هنجارهای شناخته‌شده در جامعه کاربرد دارند. مؤلفه و عناصر تأثیرگذار در آن می‌تواند صدا و سیما، شبکه‌های اجتماعی و آداب و رسوم آن جامعه باشد.</p>	A6	
<p>تربیت فرهنگی: بهترین شرایط آن است که فرد با فرهنگ خود به طور کامل آشنا شود و به واسطه دانش و تجربیات فردی و کسب شده بتواند خود را بازآفرینی کند و در جهت رشد و تعالی گام بردارد. مؤلفه‌ها: خانواده، جامعه، مدرسه و همه افراد مؤثر در رشد و شکوفایی و باورهای فرد.</p>	<p>اگر به دو مقوله تربیت و فرهنگ اشاره کنیم؛ تربیت، شناخت استعدادها و توانایی‌های فرد و رسیدن فرد به رشد و بالفعل شدن آن توانایی‌هاست و فرهنگ، مجموعه‌ای از زیربناهای فکری، آداب و سنن، اعتقادات و هر آنچه فرد در جامعه‌ای که زندگی می‌کند باورها و اعتقادات او و پیشینه نیاکان او می‌باشد. تربیت فرهنگی بهترین شرایط آن است که فرد با فرهنگ خود به صورت کامل آشنا شده به واسطه دانش تجربیات فردی و مهارت‌های کسب‌شده بتواند خود را بازآفرینی کرده و در جهت رشد تعالی خود قدم بردارد تا آنچه هست به بهتر شدن آنچه باید باشد برسد. به نظر می‌رسد عناصر و مؤلفه‌ها، خانواده، جامعه، مدرسه و همه کسانی که در رشد و شکوفایی و باورهای فرد مؤثرند نقش دارند و باید به این مقوله‌ها توجه کامل شود.</p>	A7	

۱. کدگذاری محوری

پس از انجام کدگذاری باز و به دست آمدن مؤلفه‌های مقوله‌های اصلی تحقیق، کدگذاری محوری انجام شد. هدف از کدگذاری محوری، تلفیق داده‌هایی است که در مرحله کدگذاری باز خرد شده‌اند. در کدگذاری محوری یکی از مقوله‌های کدگذاری باز به عنوان مقوله یا پدیده اصلی انتخاب شده و در مرکز فرایند قرار می‌گیرد و سپس سایر مقوله‌ها به آن ربط داده می‌شود.

یک) مؤلفه‌های تربیت فرهنگی: شامل نقش خانواده، معلم و مؤسسات تعلیم و تربیت، شبکه‌های اجتماعی، محیط اجتماعی، ارزشهای اجتماعی حاکم بر جامعه و آداب و رسوم، دوستان و همسالان بودند.

شکل ۱: مؤلفه‌های تربیت فرهنگی مدل تربیت فرهنگی دانشجومعلمیان

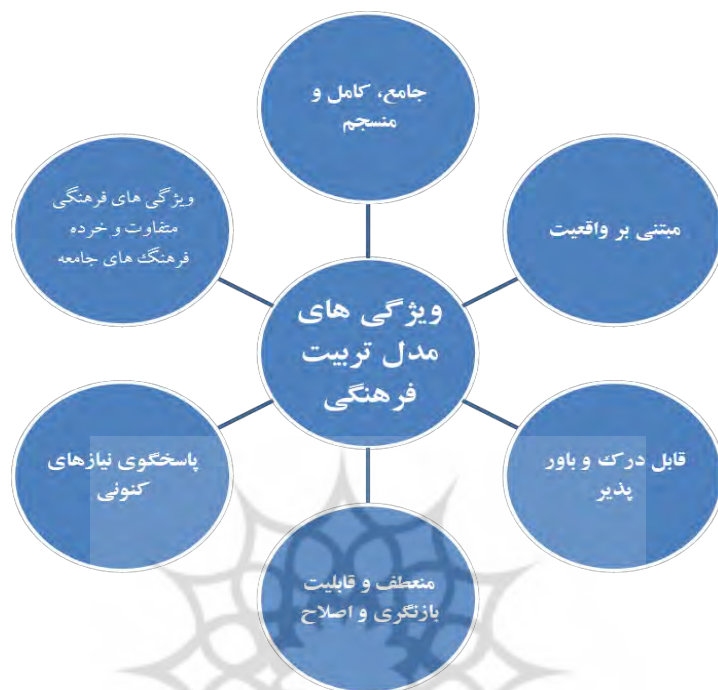
دو) راهبردهای تدوین مدل فرهنگی: توجه به فرهنگ جامعه، توجه به محتوای آموزشی، توجه به مسائل مالی و انسانی و اطلاعاتی، توجه به جایگاه و موقعیت مربی و متربی، توجه به روشهای تدریس و شیوه‌های آموزشی نوین، توجه به ارزش و اعتبار معلم و توجه به معلمان توانمند و دارای عملکرد مثبت.

شکل ۲: مؤلفه‌های راهنمای تدوین مدل تربیت فرهنگی دانشجومعلمیان

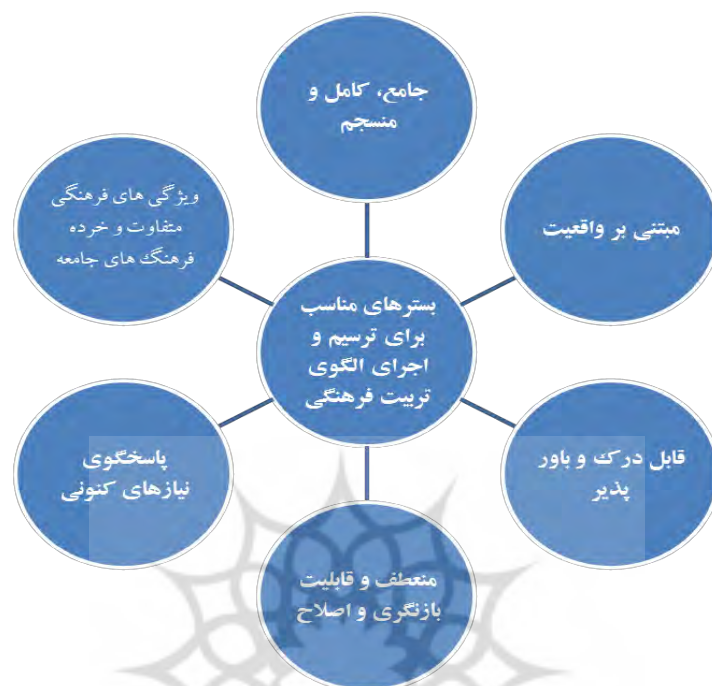
سه) ویژگی‌های مدل تربیت فرهنگی: جامع و کامل و منسجم، مبتنی بر واقعیت، قابل درک و باورپذیر، منعطف و قابل بازنگری و اصلاح، پاسخگوی نیازهای کنونی، ویژگی‌های فرهنگی متفاوت و خرده‌فرهنگ‌های جامعه.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل ۳: ویژگی های مدل تربیت فرهنگی دانشجومعلمان

چهار) بسترهای مناسب برای ترسیم و اجرای الگوی تربیت فرهنگی: فناوری های نوین اطلاعاتی و ارتباطی، غنای ادبی و دینی و ملی، میراث هنری و پتانسیل رشد علمی و تکنولوژی، برخورداری از غنای فرهنگی و داشتن الگوی قابل اعتماد (شخصیتهای دینی، مذهبی، اندیشمندان و دانشمندان گذشتگان و معاصر)، داشتن ثروت و منافع ملی، انجمنهای علمی و ادبی و فرهنگی دانشگاهها.

شکل ۴: مؤلفه‌های بسترهای مناسب برای ترسیم و اجرای مدل تربیت فرهنگی دانشجومعلمیان

پنج) مداخلات در بحث تربیت فرهنگی: تأثیر دادن مصالح جامعه در بحث تربیت فرهنگی، توجه به عدالت آموزشی و مطابقت برنامه‌ها با استعدادهای دانشجویان، نیازهای فرهنگی جامعه، امکانات مجازی مربوط به فناوری‌های جدید ارتباطی و اطلاعاتی، فراهم‌سازی بسترهای فکری، آموزه‌های دینی.

شکل ۵: مؤلفه‌های مداخلات در بحث تربیت فرهنگی مدل تربیت فرهنگی دانشجویان
شش) پیامدهای مدل ایدئال تربیت فرهنگی: توسعه و پایبندی به ارزشهای فرهنگی، برخورد با چالشها و آسیبهای اجتماعی، تربیت صحیح در راستای شکوفایی استعدادهای جامعه، تعهد عملی به احترام به خرده فرهنگهای ملی، تقویت روحیه وطن پرستی، احساس تعلق ملی، هویت یابی فرهنگی و اجتماعی و قومی، تقویت حس مسئولیت پذیری، مقابله با فرهنگهای مهاجم بیگانه و انتقال میراث فرهنگی به نسل آینده.

پرتال جامع علوم انسانی

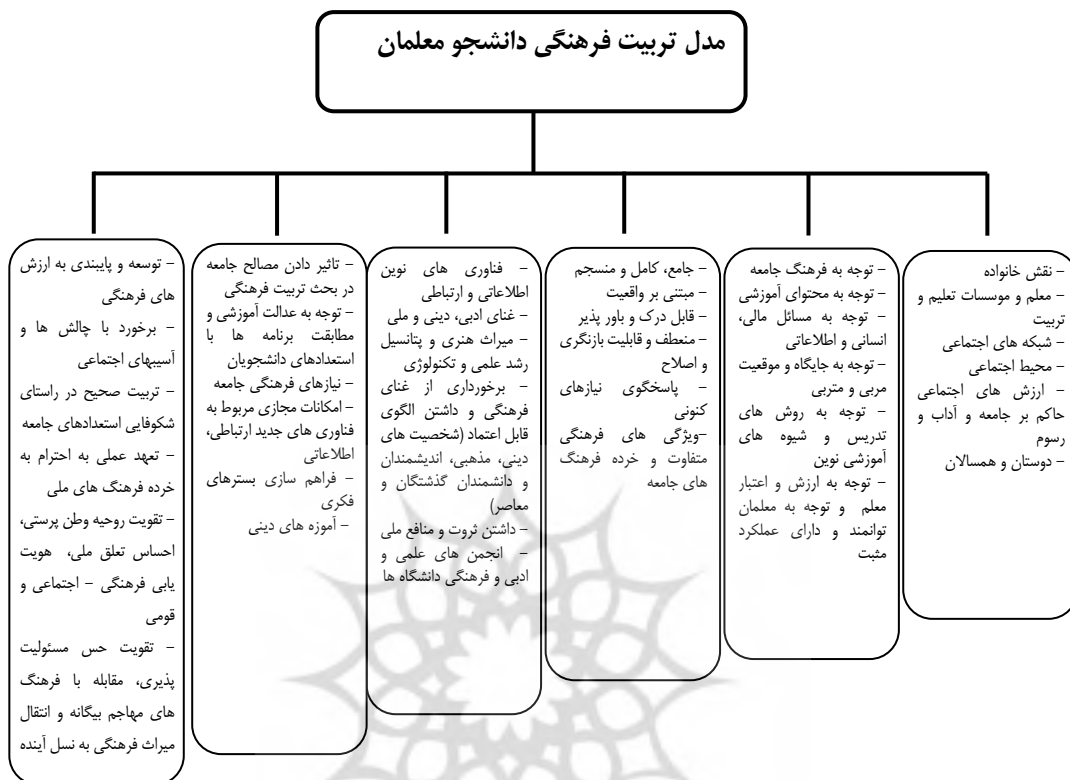

شکل ۶: مؤلفه های پیامدهای مدل ایدئال تربیت فرهنگی دانشجومعلمیان

هفت) کدگذاری گزینشی و مدل مفهومی: با توجه به مبانی نظری و منابع پیشین و موارد تکرار در بین خبرگان، از بین مؤلفه های به دست آمده، موارد ذیل در پژوهش حاضر به عنوان مؤلفه های پیشنهادی در نظر گرفته می شود: مؤلفه های تربیت فرهنگی؛ راهبردهای تدوین مدل فرهنگی؛ ویژگی های مدل تربیت فرهنگی؛ بسترهای مناسب اجرای الگو؛ مداخلات تربیت فرهنگی؛ پیامدهای مدل ایدئال.

پرتال جامع علوم انسانی

د) بحث و نتیجه گیری

فرهنگ هر جامعه، هویت و موجودیت آن جامعه را تشکیل می دهد و هویت هر جامعه در بر گیرنده همه نقشها و گرایشهای افراد آن جامعه است که بر اثر فرایند اجتماعی شدن، درونی شده است. بنابر این، تغییر و تحول و سعادت و شقاوت جوامع به فرهنگ وابسته است و جوامع بر اثر تغییر و تحول فرهنگی شکل می گیرند، باقی می مانند، تغییر می کنند یا حتی از نو ساخته می شوند. انسان شناسان و جامعه شناسان بر بازنمایی موضوعاتی نظیر جامعه، فرهنگ و ارتباط آن با تعلیم و تربیت تأکید می ورزند. در این میان، مفهوم تربیت فرهنگی می تواند به عنوان عاملی مؤثر تلقی شود که بینشهایی را درباره توانایی ها و قابلیت های افراد برای از عهده برآمدن موقعیتهای چند فرهنگی، درگیر شدن در معادلات بین فرهنگی و عمل کردن در گروه های کاری متفاوت از نظر فرهنگی فراهم کند.

نتایج پژوهش حاضر در مرحله کدگذاری باز، ۳۵۳ کد را مشخص کرد و نشان داد مدل تربیت فرهنگی دانشجومعلمیان دانشگاه فرهنگیان، تلفیقی از عناصر مؤلفه‌های تربیت فرهنگی، راهبردهای تدوین مدل فرهنگی، ویژگی‌های مدل تربیت فرهنگی، بسترهای مناسب اجرای الگو، مداخلات تربیت فرهنگی و پیامدهای مدل ایدئال است که هر کدام از این عناصر باید دارای خصوصیات و ویژگی‌هایی باشند که در پژوهش حاضر بر اساس مطالعات اسنادی کتابخانه‌ای و میدانی و با استفاده از دیدگاه خبرگان مرتبط با موضوع تعلیم و تربیت مشخص شدند.

بر این اساس، در خصوص مؤلفه‌های تربیت فرهنگی دانشجومعلمیان دانشگاه فرهنگیان در مرحله کدگذاری باز ۸۰ کد به دست آمد که در مراحل بعدی کدگذاری محوری و گزینشی، شش مؤلفه انتخاب شدند که عبارتند از: خانواده، معلم و مؤسسات تعلیم و تربیت، شبکه‌های اجتماعی، محیط اجتماعی، ارزشهای اجتماعی حاکم بر جامعه و آداب و رسوم، دوستان و همسالان.

در راستای نتیجه به دست آمده، نتیجه‌گیری تحقیق گزری و همکاران (۱۳۹۵) نشان داد که معلمان نقش انتقال‌دهنده فرهنگ را دارند و برای تحقق این امر مهم، باید قبل از ورود به کلاس، روشها و فنون تربیتی فرهنگی دانش‌آموزان و اهدافی را که طی تربیت فرهنگی می‌خواهند در کلاس دنبال کنند، فرا بگیرند. همچنین گنج‌خانلو و همکاران (۱۳۹۵) بیان کردند که معلمان باید با استفاده از رسانه‌های گروهی، روشهای صحیح تربیت فرهنگی را در کلاس به کار گیرند. رابرتسون و ویر (۲۰۰۰) نیز بیان کردند که درک عمیق مفاهیم صلاحیت فرهنگی توسط معلم، موجب بازتاب بخش مهمی از توسعه حرفه‌ای می‌شود.

در طراحی مدل باید راهبردهای تدوین مدل فرهنگی را مد نظر قرار داد. در مرحله کدگذاری باز، تعداد ۴۹ مؤلفه احصا شد و در مراحل بعدی، مهم‌ترین این راهبردها به شش مورد تقلیل داده شد که عبارتند از: توجه به فرهنگ جامعه؛ توجه به محتوای آموزشی؛ توجه به مسائل مالی، انسانی و اطلاعاتی؛ توجه به جایگاه و موقعیت مربی و متربی؛ توجه به روشهای تدریس و شیوه‌های آموزشی نوین؛ توجه به ارزش و اعتبار معلم و توجه به معلمان توانمند و دارای عملکرد مثبت. در همین رابطه، نجفی و همکاران (۱۳۹۵) به این نتیجه رسیدند که از دیدگاه متخصصان، ملاحظات عملی و راهکارهای پیشنهادی گسترش و نفوذ تربیت فرهنگی زمینه‌ساز ظهور در برنامه‌های درسی دانشگاهی را می‌توان در قالب چهار عنصر

اصلی (اهداف، محتوا، روشهای یاددهی - یادگیری و ارزشیابی) و ۴۷ مضمون فرعی استخراج و تدوین کرد.

مدل تربیت فرهنگی باید دارای ویژگی‌هایی باشد که از دیدگاه متخصصان در مرحله کدگذاری باز، ۵۳ کد به آن اختصاص یافت. ویژگی‌های تأییدشده در مرحله نهایی، عبارتند از: جامع، کامل و منسجم باشد؛ مبتنی بر واقعیت باشد؛ قابل درک و باورپذیر باشد؛ منعطف و قابل بازنگری و اصلاح باشد؛ پاسخگوی نیازهای کنونی باشد؛ ویژگی‌های فرهنگی متفاوت و خرده‌فرهنگهای جامعه را در نظر بگیرد.

در خصوص بسترهای مناسب برای ترسیم و اجرای الگوی تربیت فرهنگی که اکنون از آنها برخوردار هستیم، ۵۷ کد در مصاحبه‌ها مشخص و در نهایت، شش مؤلفه برای آن تأیید شد که عبارتند از: فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی؛ غنای ادبی، دینی و ملی؛ میراث هنری و پتانسیل رشد علمی و تکنولوژی؛ برخورداری از غنای فرهنگی و داشتن الگوی قابل اعتماد (شخصیتهای دینی، مذهبی، اندیشمندان و دانشمندان گذشتگان و معاصر)؛ داشتن ثروت و منافع ملی؛ انجمنهای علمی و ادبی و فرهنگی دانشگاهها.

در طراحی مدل تربیت فرهنگی دانشجوی معلمان باید یک سری عوامل مهم را مداخله داد. در مرحله کدگذاری باز، ۴۸ عامل از دیدگاه متخصصان این حوزه بیان شد و در نهایت، مهم‌ترین آنها تأیید شدند که عبارتند از: تأثیر دادن مصالح جامعه در بحث تربیت فرهنگی؛ توجه به عدالت آموزشی و مطابقت برنامه‌ها با استعدادهای دانشجویان؛ نیازهای فرهنگی جامعه؛ امکانات مجازی مربوط به فناوری‌های جدید ارتباطی و اطلاعاتی؛ فراهم‌سازی بسترهای فکری؛ آموزه‌های دینی.

بر اساس نتایج پژوهش حاضر، پیامدهای مدل ایدئال تربیت فرهنگی که از ۶۶ کد اولیه احصا شده‌اند، عبارتند از: توسعه و پایداری به ارزشهای فرهنگی، برخورد با چالشها و آسیبهای اجتماعی، تربیت صحیح در راستای شکوفایی استعدادهای جامعه، تعهد عملی به احترام به خرده‌فرهنگهای ملی، تقویت روحیه وطن‌پرستی، احساس تعلق ملی، هویت‌یابی فرهنگی و اجتماعی و قومی، تقویت حس مسئولیت‌پذیری، مقابله با فرهنگهای مهاجم بیگانه و انتقال میراث فرهنگی به نسل آینده. شمشیری (۱۳۹۶) نیز عمده‌ترین اهداف در قلمرو تربیت فرهنگی معلمان را ارج نهادن و انتقال میراث فرهنگی گذشتگان به آنها، نقد و ارزیابی فرهنگی و اصلاح و بازسازی فرهنگی بیان کرده که نتایج وی یا نتیجه تحقیق حاضر همخوان

۵۳۲ ♦ مدل جامع تربیت فرهنگی برای دانشجومعلمان...

است. همچنین یوسف زاده و همکاران (۱۳۹۸) نتیجه گرفتند که تربیت فرهنگی در شکل گیری تمدن اسلامی نقش مهمی دارد و از طریق آن می توان تحولات فرهنگی اثربخش ایجاد کرد. تربیت معلم به عنوان یکی از زیرنظامهای آموزش عالی کشور، برای بهبود مستمر فرایندها، به ویژه آموزش و آماده سازی دانشجومعلمان، مستلزم الگویی به عنوان راهنمای عمل است. الگوی برخاسته از فرهنگ و بوم جامعه ایرانی، زمینه کاربست و پذیرش آن را فراهم می آورد. بر این اساس، در این پژوهش، نظرات صاحب نظران و اندیشمندان و مدیران عالی تربیت معلم و اکاوی شد.

پیشنهاد می شود مراکز تربیت معلم و دانشگاه فرهنگیان به عنوان یکی از زیرنظامهای آموزش عالی کشور، برای بهبود مستمر فرایندها به ویژه آموزش و آماده سازی دانشجومعلمان، فعالیتها و برنامه ریزی های هوشمندانه و خلاقانه ای را برای بازسازی هویت حرفه ای و تغییر دانش و باور دانشجومعلمان طراحی کنند. همچنین در راستای تحقق انتظارات آشکار آموزش چند فرهنگی، چند رسانه ای بودن؛ تربیت انتقادی دانشجومعلمان؛ کلاسهای خلاق و تلفیقی، عملی و مشارکتی، هدایت غیر مستقیم و تسهیلگرانه در دستور کار و برنامه درسی دانشگاه فرهنگیان قرار گیرد.

منابع

- سند تحول بنیادین آموزش و پرورش (۱۳۹۰). تهران: وزارت آموزش و پرورش.
- خنکدار طارسی، معصومه و احمد سلحشور (۱۳۹۲). «عوامل تربیت فرهنگی از دیدگاه امام خمینی (ره)». پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، سال بیست و یکم، دوره جدید، ش ۲۰: ۱۳۳-۱۱۵.
- خواستار، حمزه (۱۳۸۸). «ارائه روشی برای محاسبه پایایی مرحله کدگذاری در مصاحبه‌های پژوهشی». روش‌شناسی علوم انسانی، ش ۱۵ (۵۸): ۱۶۱-۱۷۴.
- سلسبیلی، نادر (۱۳۸۲) مجموعه مطالعات در مسائل و مباحث اساسی حوزه برنامه‌ریزی درسی و روشهای تدریس. گزارش پژوهش. تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت.
- شمشیری، بابک (۱۳۹۶). «نقش و جایگاه تربیت فرهنگی در نظام تربیت معلم؛ دانشگاه فرهنگیان». پژوهش در تربیت معلم، سال اول، ش ۲: ۱۱۱-۱۱۰.
- فرمبنی فراهانی، محسن (۱۳۹۳). فرهنگ توصیفی علوم تربیتی. تهران: شباهنک.
- فروزان، حامد؛ سید رضا نقیب‌السادات، هادی خانیکی و سیاد محمد مهدی‌زاده (۱۳۹۵). «طرحواره (مدل) شبکه ارتباطی تربیت‌محور مبتنی بر اندیشه اسلامی در ایران». پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت، سال بیست و چهارم، دوره جدید، ش ۳۳: ۶۶-۳۱.
- کاملی، علیرضا؛ حمیدرضا یزدانی، سهیل نجات و روح‌الله نیکخواه کیارمش (۱۳۹۷). «طراحی مدل مفهومی مطلوب برای افزایش سازگاری شغلی و هویشی فرهنگی کارکنان». پژوهشهای مدیریت در ایران، دوره بیست و دوم، ش ۱: ۲۴۰-۲۱۹.
- کاوسی، اسماعیل (۱۳۹۷). «ارزیابی جایگاه مؤلفه‌های حقوق فرهنگی در نظام توسعه فرهنگی کشور». حقوق اداری، سال ششم، ش ۱۶: ۱۵۷.
- کرد، حبیب‌الله؛ مختار کرد و منصوره جلیلی (۱۳۹۷). «تحلیل و واکاوی مبانی فطری تربیت اجتماعی در دوره ابتدایی». جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، ش ۹: ۶۷-۷۸.
- گریزی، ناهید؛ زری محمدی و مریم محمدی (۱۳۹۵). «بررسی نقش معلمان در تربیت فرهنگی دانش‌آموزان و نحوه تحقق آن». چهارمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روان‌شناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
- گنج‌خانلو، فاطمه؛ محمد مهدی رجبی، زهرا عسگری و مریم طهماسبی حصاری (۱۳۹۵). «نحوه تربیت فرهنگی دانش‌آموزان توسط معلمان در آموزش و پرورش». دومین همایش ملی

۵۳۴ ♦ مدل جامع تربیت فرهنگی برای دانشجومعلمان...

- پژوهشهای نوین در حوزه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی ایران. قم. <https://civilica.com/doc/534917>
- محمدی، روح‌الله و عبدالهادی فقهی‌زاده (۱۳۹۵). «مبانی انسان‌شناختی روش تربیتی قرآن و حدیث در بعد اجتماعی». آموزه‌های تربیتی در قرآن و حدیث، ش ۲: ۱۸-۱.
  - نجفی، حسن؛ مهدی سبحانی‌نژاد و علینقی فقیهی (۱۳۹۵). «واکاوی کیفی راهکارهای تربیت فرهنگی زمینه‌ساز ظهور در برنامه‌های درسی دانشگاهی از دید متخصصان». پژوهشهای مهدوی، سال پنجم، ش ۱۷: ۹۱-۱۱۰.
  - یوسف‌زاده، محمدرضا؛ افشین افضل‌ی و مریم رضوانیان (۱۳۹۸). «ساخت و اعتباریابی پرسشنامه تربیت فرهنگی از منظر امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری». فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ش ۳۲.
  - Earley, P.C. & S. Ang (2011). "Cultural Intelligence: Individual interactions across cultures". Stanford, CA, Stanford Business Books.
  - Farmahini Farahani, Mohsen (2014). **Descriptive culture of educational sciences**. Tehran: Shabahang.
  - Forozan, Hamed; Seyed Reza Naqib Al Sadat, Hadi Khaniki & Seyed Mohammad Mehdizadeh (2016). "Schema (model) of education-based communication network based on Islamic thought in Iran". *Research in education issues*, twenty-fourth year, new period, 33: 31-66.
  - Ganj Khanlou, Fatemeh; Mohammad Mahdi Rajabi, Zahra Asgari & Maryam Tahmasabi Hessari (2016) "The way of cultural training of students by teachers in education". *The second national conference of modern researches in the field of humanities and social studies of Iran*. Qom, <https://civilica.com/doc/534917>.
  - Garzi, Nahid; Zari Mohammadi & Maryam Mohammadi (2016). "Investigating the role of teachers in the cultural education of students and how to achieve it, place of publication". *Fourth National Conference on Sustainable Development in Educational Sciences and Psychology, Social and Cultural Studies*.
  - Griswold, W. (2003). A Methodological Framework for the Sociology of Culture. *Sociological Methodology*, 17, 1-35.
  - Haas, Brian W. (2019). "Praxis Essay Enhancing the Intercultural Competence of College Students: A Consideration of Applied Teaching Techniques". *University of Georgia U. S. A. International Journal of Multicultural Education*, 21(2): 81-96.
  - Kameli, Ali Reza; Hamid Reza Yazdani, Sohail Nejat & Ruhollah Nikkhah Kiarmesh (2018). "Designing a suitable conceptual model for increasing job

- adaptation and cultural awareness of employees**". *Management Studies in Iran*, Vol. 22, 1: 219-240.
- Kavousi, Ismail (2018). **"Evaluation of the position of cultural rights components in the country's cultural development system"**. *Administrative Law Quarterly, Scientific-Research*, Year 6, 16: 157.
  - Khastar, Hamzah. (2009). **"Presenting a method for calculating the reliability of coding stages in research interviews"**. *Scientific-Research Quarterly Journal of Humanities Methodology*, 15 (58): 161-174.
  - Khonakdar Tarsi, Masoumeh & Ahmad Selahshur (2013). **"Factors of cultural education from the perspective of Imam Khomeini (RA)"**. *Research on Islamic education issues*, year 21, new period, 20: 115-133.
  - Kord, Habibullah; Mukhtar Kord & Mansoureh Jalili (2018). **"Analysis and analysis of the innate foundations of social education in the primary period"**. *Sociology of Education*, 9: 67-78.
  - Lee, A., Poch, R., Shaw, M., & Williams, R. D. (2015). *Engaging diversity in undergraduate classrooms: a pedagogy for developing intercultural competence*. (35 ed.) San Francisco, Calif.: Jossey-Bass.
  - Lugo, M. (2014). **"An Examination of cultural and Emotional Intelligences in the Development of Global Transformational leadership skills"**. *Dissertation for the degree of doctor of philosophy*.
  - Ministry of Education and Culture, *Fundamental Transformation Document of Education and Culture* (2011).
  - Mohammadi, Ruhollah & Abdul Hadi Faqhizadeh (2016). **"Anthropological foundations of educational method of Quran and Hadith in the social dimension"**. *Educational teachings in Quran and Hadith*, 2: 1-18.
  - Najafi, Hassan; Mehdi Sobhaninejad & Ali Naghi Faqihi (2015). **"Qualitative analysis of cultural education strategies that are the basis for emergence in university curricula from the perspective of experts"**. *Mahdavi Researches Scientific - Promotional Quarterly*, 5th year, 17: 91-110.
  - Robertson J.M. & C.F. Webber (2000). **"Cross-cultural leadership development"**. *International Journal of Leadership in Education*, 3(4): 315-330.
  - Salisbili, Nader (2003). **A collection of studies on basic issues and topics in the field of curriculum planning and teaching methods**. Research report. Research Institute of Education and Training.
  - Shamshiri, Babak (2017). **"The role and place of cultural education in the teacher training system. Farhangian University"**. *Quarterly research in teacher training*, first year, second issue: 110-111.
  - Varnum, M.E. & I. Grossmann (2017). **"Cultural change: The how and the why"**. *Perspectives on Psychological Science*, 12(6): 956-972.
  - Wagner, P.; D. Strohmeier & P. Gradinger (2017). **"Intercultural competence development among university students from a self-regulated learning**

perspective: Theoretical model and measurement". *Zeitschrift für Psychologie*, 225(1): 85-94.

- Yusefzadeh, Mohammadreza; Afshin Afzali & Maryam Rezvanian (2019). **"Construction and Validation of Cultural Education Questionnaire from the perspective of Imam Khomeini (RA) and Supreme Leader"**. *Journal: Cultu*

